Kolínske listy

Slovenský kresťanský občasník DECEMBER 2006

Už 6. novembra, teda tri týždne pred pápežovou návštevou v Turecku — ktorú si dnes z retrospektívy trúfam nazvať historickou — písal *John L. Allen Jr.*, aj v *Kolínskych listoch* už viackrát citovaný :

Fundamentálnu "zrážku civilizácií" vidí Benedikt v dnešnom svete nie medzi Islamom a Západom, ale medzi vierou a neverou — medzi kultúrou, ktorá uznáva nadprirodzeno a úlohu náboženstva pri stvárňovaní verejného aj súkromného života, a kultúrou, ktorá to neuznáva. V tomto boji vidí v moslimoch prirodzených spojencov. Viac razy opakoval, že obdivuje ich morálnu a náboženskú vážnosť a že západ sa môže od nich priučiť ako odporovať sekularizácii. Verí, že Cirkev a Islam môžu byť partnermi aj na poli sociálnom, kultúrnom a politickom. V tomto zmysle verím, že Benedikt XVI. je poslednou a najväčšou nádejou Západu pre seriózny dialóg s Islamom. Benedikt je samostojacou osobnosťou globálneho významu na Západe a hovorí z pozície toho istého myšlienkového sveta, ktorý obývajú aj moslimi. Preto keď ich vyzýva aby sa zriekli násilia a prijali zdravú formu pluralizmu a laického štátu, činí tak aspoň potenciálne z pozície spoločného priestoru tradičných morálnych hodnôt a hlbokého náboženského presvedčenia. (http://ncrcafe.org/node/647)

Ale DER SPIEGEL by nebol tým čím je, ak by si bol odpustil uverejnenie v predvečer pápežovej háklivej cesty do Turecka dlhého *postmortem* prešpikovaného sarkastickými poznámkami na margo nešťastne formulovanej (čo sa týka vzťahu k islamu) regensburgskej prednášky. Z neho sa dozvedáme aj detaily ako mohlo dôjsť k tomu, že pápež explicitne menoval *Theodora Khouriho* (čo vraj ani on nerozumel prečo), do tej doby celkom neznámeho autora knihy o islame z rokov šesťdesiatych.

Dôležitejšia je ale informácia o otvorení v Teheráne "Centra pre kresťanskú kultúru" za podpory aj Vatikánu aj Islamskej republiky Irán, ale aj to, že 38 islamských učencov napísalo 15. októbra. otvorený list adresovaný pápežovi. List je vraj akademicky písaný, plný citátov zo stredovekých textov, akoby mal byť čítaný na regensburgskej univerzite. Je to prvý raz, čo uznávaní islamskí vedci sa zaoberali obsahom prejavu rímskeho pápeža. Dokonca definujú miesto rozumu v rámci viery, "ako by boli študentmi u profesora Ratzingera" a argumentujú, že jestvuje zhoda (konsonancia) medzi pravdou zjavenou v Koráne a požiadavkami ľudského rozumu.

"A tak aj ľudský omyl môže niekedy poslúžiť dobrému účelu" končí, už vôbec nie sarkasticky, DER SPIEGEL svoju reportáž. Nuž to posledné nie je ďaleko mojej formulácie, že aj keď si asi Benedikt XVI. v Regensburgu neuvedomill do akého osieho hniezda zabŕdol, Duch svätý, ktorý to pripustil, vedel čo robí. Toto sa stáva ešte zrejmejším po tejto návšteve v Turecku

Už pred odletom z Ríma povedal Benedikt, že "nastupuje cestu dialógu, bratstva a zmierenia v tejto ťažkej historickej chvíli". A naozaj, napriek obavám, v médiach myslím aj zbytočne nafukovaným, a ohromným bezpečnostným opatreniam, pápežov pobyt v Turecku možno hodnotiť, z hľadiska tohoto jeho predsavzatia, jednoznačne pozitívne a to z niekoľkých dôvodov.

Turecký ministerský predseda *Recip Tayyip Erdoğan,* ktorý chcel spočiatku návštevu bojkotovať nakoniec prišiel pápeža privítať na letisko kde s ním zotrval v niekoľkominutovom rozhovore o ktorom potom referoval novinárom, že pápež "povedal, že nerobí politiku, ale že Turecku praje vstup do EU." Nuž tým predovšetkým porušil pravidlá diplomatického protokolu, podľa ktorých hlava štátu nemá hovoriť v mene inej hlavy štátu. Vatikán toto hneď aj nepriamo potvrdil, slovami hovorčieho *Frederica Lombardiho*, že "Nie je v moci Vatikánu a nie je ani jeho zvláštnou politickou úlohou intervenovať v tak nevyjasnenej záležitosti ako je otázka členstva v EU, a ani sa o to neusiluje." Nuž čokoľvek pápež Erdoğanovi naozaj povedal, je to iste pre Turecko prijateľnejšie — obzvlášť teraz, keď sa zadrhli ďalšie rokovania kvôli Cyprusu, aj vítanejšie — ako jednoznačne odmietavý postoj ešte kardinála Ratzingera v roku 1994.

Mimochodom, aj Slováci majú dobrý príklad v tom, že pápež každému praje v jeho politických ambíciach, bez toho aby sa za ne explicitne zasadzoval, prípadne proti vôli iných. To nie je a nemôže byť jeho úmyslom. Napríklad Ján Pavol II. bol známy aj tým, že kanadským biskupom vysvetľoval rozdiel medzi Slovákmi a Čechoslovákmi, prial Slovákom nielen osobnú ale aj národnú slobodu, lebo tak mu želanie Slovákov líčili emigrantskí biskupi, ale politicky sa na túto tému nevyjadroval. Iba pri svojej prvej návšteve v Československu po 1989 pobozkal zem nielen na pražskom, ale aj na bratislavskom letisku[1], čím signalizoval svoje sympatie pre slovenské ambície, ako im on vtedy rozumel. Čudoval som sa vtedy, že slovenská tlač si toto vôbec nevšimla, či už z nepochopenia pápežovho symbolizmu, alebo aj úmyselne. Dnes sa už nečudujem.

Azda najošemetnejším bodom programu bolo stretnutie s moslimským "šéfom tureckého direktoriátu pre náboženské záležitosti" *Alim Bardakogluom*. Nakoniec sa ale aj on nechal vyfotografovať ako si s rímskym pápežom podáva ruku. Bardakoglu, ktorý patril k najhlasitejším kritikom regensburgskej prednášky (podľa všetkého predtým než si ju ešte mohol prečítať) bol teraz oveľa zmierlivejší, aj keď si neodpustil hociako nepriamu, narážku keď kritizoval nárast islamofóbie: "Chcel by som vyhlásiť, že každý člen islamu — náboženstva mieru — s poľutovaním počúva takéto obvinenia, ktoré nie sú založené na vedeckých faktoch ... a (ktoré) môžu iba povzbudiť tých, ktorí konajú zlé skutky v mene náboženstva tým, že ho zneužijú. My, náboženskí predstavitelia, by sme sa nemali stať otrokmi takýchto predsudkov." Toto, je podľa mňa veľmi dobre adresované rôznym evangelikálskym kazateľom, podporujúcim Bushovu politiku na Blízkom východe, vrátane jeho nerozmysleného napadnutia Iraku, pápež sa však do toho dostal iba ako Pilát do Kréda, práve skrze to nafukované *faux pas* z Regensburgu.

Benedikt XVI. reagoval iba zmierlivo, vyhlasujúc, že dialóg medzi vierovyznaniami nemôže znamenať iba niečo na dôvažok. "Najlepšia cesta vpred je založená na pravde a je inšpirovaná prianím, aby sme sa navzájom lepšie poznali, rešpektovali svoje rozdiely a spoznali to čo máme spoločné." Toto, mimochodom, platí v rámci každého náboženského dialógu, aj keď v rámci ekumenického dialógu kresťanov je toho oveľa viac spoločného, ako v rámci dialógu medzi abrahamickými náboženstvami, ktoré majú zasa viac spoločné, ako keď ide o dialóg s orientálnymi nemonoteistickými náboženstvami.

Špeciálne dôležitá bola návšteva a sv. omša v Efeze, — kde podľa legendy Panna Mária strávila posledné roky svojho života — a to nie iba pre pomerne malú skupinku (500) katolíkov. Ježiš je moslimami považovaný za jedného z prorokov, v Koráne je aj spomínaný, avšak menej razy ako jeho Matka, ktorá sa aj u moslimov teší veľkej úcte. Svätý otec v kázni zdôraznil, že túto úctu možno vidieť ako ďalšie pojítko medzi moslimami a kresťanmi. Kedysi mi jeden priateľ — budhistický mních, potom katolícky konvertita — vysvetľoval, prečo je práve skrze mariánsku úctu katolícka verzia kresťanstva prijateľnejšia pre budhistu ako protestantská. Nuž neviem, do akej miery to platí objektívne, ale napadlo ma, že mariánska úcta predstavuje niečo čím aj islam môže mať bližšie ku katolíckej než k iným verziám kresťanstva.

Pre 79-ročného pápeža najnáročnejší, ale aj najvýznamnejší, program pripadol na štvrtok 30. no-

[1] Normálne to s členskými štátmi federácie ktorú navštívil nerobil, napríklad v Austrálii bozkával zem iba v Canberre, nie už v Melbourne alebo Sydney, podobne nebozkával zem napríklad v Mníchove.

vembra. Doobeda Benedikt XVI. navštívil kostol sv. Juraja v Istanbule, kde sa stretol sa s ekumenickým patriarchom *Bartolomejom* I., a zúčastnil sa trojhodinovej pravoslávnej omše. Bartolomej I. je symbolickou hlavou (nemá tie právomoci ako pápež u katolíkov) asi 250 miliónov pravoslávnych z ktorých, pravda, najväčšia časť spadá pod moskovského patriarchu *Alexeja* II. s ktorým ešte v nedávnej minulosti mala Cirkev trenice kvôli slovanským gréckokatolíkom (t.j. katolíkom byzantského obradu).[2]

Jeden z najcitovanejších výrokov profesora Jozefa Ratzingera, ešte predtým ako sa stal mníchovským arcibiskupom, znie: "Rím nesmie od Východu požadovať, čo sa týka doktríny o primáte, viac ako bolo formulované a žité v prvom tisícročí." Z tohoto by vyplývalo, že pravoslávne prijatie pápežovho primátu, čo vždy bola podmienka pre jednotu, neznamená prijatie jej verzie z deväťnásteho storočia (narážka na dogmu o neomylnosti z roku 1870, pozn GV). Vyplývalo by z toho aj to, že by sa pravoslávni mali zriecť nazerania na tieto doktríny ako na heretické, čo si už nemožno tak ľahko predstaviť. Ale ak je na tomto svete nejaký teológ, ktorý je schopný preklučkovať cez toto mínové pole, tak to je súčasný pápež a to je aj súčasťou jeho prijateľnosti pre pravoslávnych. Samozrejme, tisícročnú históriu nemožno prekonať za rok či desaťročie, ide však viac o tých tisíc rokov, ktoré ešte prídu.
The Tablet, 2.12.2006

Vo svojom príhovore povedal pápež, že chcel svojou prítomnosťou oživiť povinnosť pokračovať na ceste znovunastolenia úplnej jednoty cirkví rímskej a konštantinopolskej. Spolu s Bartolomejom I. potom podpísali tzv. *Ekumenickú deklaráciu*.

Táto návšteva v istanbulskom pravoslávnom kostole sa tiež vyznačovala hlbokou symbolikou. Trojhodinová liturgia sa konala na sviatok sv. Andreja, patróna pravoslávnej cirkvi o ktorom sa hovorí, že vysvätil prvého konštantinopolského biskupa. Andrej bol ale aj bratom sv. Petra, prvého rímskeho pápeža.

Kardinál *Walter Kasper*, pápežský poverenec vo veciach ekumény, sa ešte pred pápežovym odletom bol vyjadril, že tu pôjde o posilnenie kresťanstva, ohrozovaného sekularizáciou a islamom. "Integrácia Východnej a Západnej Európy sa len vtedy môže vydariť, ak vezmeme na palubu aj pravoslávne cirkve."

Odpoľudnia navštívil Benedikt múzeum *Haghia Sophia* (Aya Sofya). Keďže išlo o 1500 rokov starý komplex, ktorý až do roku 1453, bol najväčším kresťanským kostolom na svete (potom mešita a od roku 1935 múzeum) bola toto veľmi háklivá návšteva. Pápež Pavol VI v roku 1967 vyvolal diplomatický incident keď sa tu modlil, čo si moslimi vysvetľovali ako robenie si nároku na jeho návrat do kresťanských rúk. Benedikt si bol tohoto dobre vedomý, počúval sprievodcu, rozhliadal sa, ale sa nemodlil. Aspoň nie navonok hoci kamery zachytili aj jeho krátky, ale uprený pohľad na jednu ešte zachovanú nástenú maľbu, ikonu, zobrazujúcu Matku Božiu a niektorí komentátori si mysleli že vtedy sa v duchu aj pomodlil. Návšteva prebehla bez najmenších incidentov a pápež svojím nevnucovaním sa si získal srdcia mnohých moslimov.

Toto ešte viac platí o jeho následujúcej návšteve mešity *Sultana Ahmeta*, lepšie známej ako Modrá mešita, kde ho vítal a sprevádzal istanbulský hlavný mufti *Mustafa Cagrici*. Pápež si poslušne vyzul topánky a keď sa priblížili k *mihrabu* — stredobod mešity obrátený k Mekke — v dramatickej scéne, ktorú vysielala aj turecká televízia, sa Benedikt tiež obrátil k Mekke, prekrížil ruky na muslimský spôsob a zotrval s Cagricim asi minutu v modlitbe. Vatikán neskôr síce vysvetľovel, že pápež sa nemodlil iba meditoval, celý svet však mohol na obrazovke vidieť, že sa mu pery pohybovali, čo si bežný laik vysvetľuje ako modlitbu a nie ako meditáciu. O to tu ale vôbec neide a Vatikán by si nemal robiť obavy z fundamentalistických reakcií. Podľa môjho názoru pápež aj týmto gestom signalizoval, že Allah, v ktorého veria a ktorého uctievajú moslimi, je totožný s Bohom, v ktorého veria a ktorého uctievajú kresťania, a je až

[2] Avšak práve minulý týždeň moskovský metropolita *Kirill* vyhlásil, že "nie je miesto pre konfrontácie" v katolícko-pravoslávnych vzťahoch a že je za stretnutie pápeža aj s Alexejom II "vo vhodný čas a na vhodnom mieste." Podobne sa vyjadril aj pápežský nuncius v Moskve.

druhoradé v akej forme, akom jazyku, podľa akej liturgie či podľa akých kultúrnych zvyklostí sa k Nemu človek modlí.

"Prirovnal by som pápežovu návštevu (a modlitbu) v mešite gestu Jána Pavla II. pri Západnom múre," povedal kardinál *Roger Etchegaray*, narážajúc na modlitbu Benediktovho predchodcu pri jeruzalemskom Múre, niekedy nazývanom aj múrom nárekov, v roku 2000. "Včera urobil Benedikt XVI. s moslimami to, čo Ján Pavol II. so židmi."

Turecké noviny *Milliyet* referovali s nadšením o tom, že sa pápež modlil spolu s istanbulským muftim "ako moslim". "Pápež sa zapísal do dejín" povedal jeden turecký televízny moderátor. Titulky v novinách ako "Historická modlitba", "Istanbulský mier". Aj najváčší turecký denník *Hürriyet* napísal, že si pápež svojimi slovami a gestami získal "veľké sympatie".

Cagrisi neskôr prehlásil, že on sám požiadal pápeža aby sa spolu pomodlili. Samozrejme sa pamätá za čo sa on modlil, ale "nemôžem vedieť, čo sa odohrávalo v pápežovej mysli." Po modlitbách odovzdal Cagrici Benediktovi dárok s holubičím motívom a náhoda chcela, že aj dárok, ktorý pápež priniesil pre muftiho zobrazoval holubicu; "ako spomienku na návštevu, ktorú iste nikdy nezabudnem", povedal Benedikt XVI. Aj pred odletom na následujúci deň zdôraznil, že "časť môjho srdca ostane v Istanbule" a že sa teší ak jeho návšteva prispela k "lepšiemu porozumeniu" medzi kultúrami. "obzvlášť medzi islamom a kresťanstvom".

Nuž Turecko patrí predsa len k umiernenejším islamským zemiam, navonok chce dokonca pôsobiť ako sekulárne, a tak ak aj bola pápežova návšteva v Turecku tamojšími médiami prijatá s takým nadšením, nemusí to ešte znamenať, že sa naraz podstatne zmenilo to ako o katolíckej cirkvi a kresťanoch myslia všetci tvorcovia moslimskej verejnej mienky, všetci imamovia; v Turecku, tobôž v ešte tradičnejšie islamských zemiach. Ale bol to určite krok správnym smerom, ktorý z našej strany nemohol spraviť nik iný, iba pápež, ktorý v moslimských očiach v istom zmysle reprezentuje aj nekatolíckych kresťanov. A ak to tak nevidia, tak by sme im to mali zdôrazňovať — to už pápež takto explicitne nemôže — že katolícka cirkev a aj mnohí iní kreťania máme práve tak málo spoločné s mocensko-ideologickým kresťanstvom prezidenta Busha a jeho "krížiacky" naladených evangelikálov, ako má istanbulský mufti a iní mierumilovní moslimi s fanatickými islamistami a teroristami.

Medzi média, ktoré pozitívne refeovali o tejto návšteve patrí aj arabská televízna stanica *Aljazeera*. Na jej anglickej webovej stránke sme mohli napríklad čítať správu o tom, že vo spoločnom vyhlásení pápeža a patriarchu sa hovorí o potrebe "zachovať kresťanské korene" európskej kultúry, pritom ale ostať "otvorenými k ostatným náboženstvám a ich kultúrnym prínosom". Teda v podstate súhlasne. Na druhej strane DER SPIEGEL to isté uvádza takto: "V prvý deň v Turecku pápež podľa všetkého podporil turecké ašpirácie pre členstvoo v EU. Vo štvrtok však zdôrazňoval kresťanské dedičstvo Európy. Tak ktoré z týchto dvoch platí?" Tieto dva citáty myslím tiež ilustrujú podozrenie, že hlásenie sa ku kresťanským koreňom Európy viac vadí zosekularizovaným ex-kresťanom, ako poctivým moslimom. (pozri tiež post-scriptum na poslednej strane.)

Aj z kontroverznej regensburskej prednášky muslimi kritizujú iba tie časti, ktoré sa vzťahujú na islam, nie však hlavnú časť, ktorá hovorí o vzťahu viery a rozumu a zdôrazňuje klasický, helénsky vklad do kresťanstva. Podľa môjho názoru v tomto kontexte stačí moslimom pripomínať , že "helenizáciu" kresťanstva, vklad napríklad Aristotela do stredovekej teológie, sprostredkovali práve arabské, teda moslimské, preklady klasických zdrojov. Aj na nedávnom *talk show* na stanici *Phoenix* z príležitosti tureckej návštevy sa k osobe pápeža vyjadroval *Bekir Alboga* (z nemeckej turecko-islamskej únie DITIB) oveľa úctivejšie ako katolícka vraj teologička *Magdalena Bußmann* zo smutne známej *Wir sind Kirche*, ktorá kritizovala práve tie časti regensburgskej prednášky, ktoré sa týkali helénskeho prínosu, hoci to nemalo s témou pápežovej návštevy v Turecku nič spoločné a ani tu nie je miesto na to, aby som s ňou polemizoval.

Anglický fyzik a teológ *John Polkinghorne* kdesi bol napísal, že "každému nemeckému teológovi keď píše, prizerá z jednej strany Kant a z druhej Hegel". Tak to asi bolo v Regensburgu. V Turecku ale aj Kant aj Hegel prepustili miesto Duchu Svätému, ktorý sa nielen prizeral, ale aj našeptával a diktoval.

Od atentátu až po masové demonštrácie, zo všetkého boli obavy — teraz ale Turci žasnú nad svojimi vlastnými sympatiami pre tohoto pápeža.

Süddeutsche Zeitung

Pri svojej nedávnej návšteve Bratislavy som si uvedomil, že aj tí, ktorí by mali záujem o niektoré moje úvahy by si ich museli vyhrabať zo 108 strán z ktorých pozostávalo deväť čísiel ***Slovenského kresťanského samizdatu***, kde je aj veľa už neaktuálneho. Povyberal som preto články o ktorých som si myslel, že by mohli byť stále zaujímavé a sprístupnil ich separátne na moje webovej stránke **www.gvirsik.de** pod hlavičkami kategórií kam najskôr patria. Tu uvádzam to, čo tam možno nájsť.

Society

Kontroverzie s kopftuchom a čo s tým súvisí
[December 2003 -- 3ss/156K -- in **SLOVAK**]

Kopftuch je nemecký názov pre šatku všeobecne a konkrétne pre šatku ktorú nosia niektoré turecké ženy ako prejav ich moslimského vierovyznania. Kontroverzie, ktoré vznikli v Nemecku o tom či povoliť alebo nie ich nosenie u štátnych zamestnaniek, treba vidieť v širšom kontexte spoločenského zviditeľňovania náboženstva, vrátane kresťanského. A tu sme s moslimami v jednom vreci zoči-voči zosekularizovanému štátu. Lebo dnešná (západná) Európa, ak odmyslíme moslimské prisťahovalectvo, je nielen post-kresťanská, ale aj post-náboženská. Neslobodno podľahnúť pokušeniu vidieť súčasné kultúrne a iné problémy ako problém huntingtonovskej zrážky civilizácií, či ešte horšie, ako súboj kresťanstva s islamom, lebo tí ktorí chcú kresťanom vnucovať takýto pohľad na svetové konflikty nekonajú v záujme ani kresťanstva ani islamu.

Znovuzrodenie kresťanstva?
[December 2003 -- 2ss/88K -- in **SLOVAK**]

Európski kresťania prechádzajú krízou, jednotlivci i národy. Možno to vidieť ako "pôrodné bolesti" potrebné k tomu, aby sa kresťanstvo mohlo vymaniť či vyliahnuť zo svojej úzkej európskej ulity v ktorej dozrievalo po necelé dve tisícročia, keď Západ predstavoval viac-menej jedinú "civilizovanú" kultúru. Sv. Augustín nám v mnohom môže poslúžiť svojím odkazom. On, hoci kultúrne príslušník rozkladajúceho sa Ríma, nenariekal s civilizovanými pohanmi nad jeho zánikom, ale ani škodoradostne nejasal s novými barbarmi. Jeho nostalgia za starým a obavy z nového boli akoby posvätené jeho kresťanstvom. Takto sa nostalgia stáva úctou k tradíciam a obavy nádejou.

Antisemitizmus versus antijudaizmus
[March 2003 -- 4ss/192K -- in **SLOVAK**]

Písaná slovenčina rozoznáva medzi židom (vierovyznanie) a Židom (národnosť, rasa). Antisemitizmus je post-kresťanským hriechom, bol či je namierený proti všetkým Židom a nemá s kresťanstvom v skutočnosti nič spoločného; na druhej strane antijudaizmus bol kresťanským hriechom, bol namierený iba proti židom, teda iba Židom, ktorí neuznávali Ježiša za Mesiáša.

Národ — prežitok minulosti?
[December 2002 -- 4ss/164K -- in **SLOVAK**]

Rozdiel medzi etnickým a politickým pojmom národ; prvý je bežnejší v Strednej Európe, druhý v Západnej. Európske zjednocovanie (EU) a globalizáciu skôr prežijú národy v prvom, kultúrnom a nie druhom, mocenskom, slova zmysle. Národná príslušnosť však nebude už exkluzívnou kultúrno-etnickou charkteristikou jednotlivca. "Globalizovaný" človek bude pociťovať afinitu s viacerými etnikami, pravda s rôznou intenzitou, kde jedna bude absolútne prevládať, aj keď nie nutne u každého.

Dve politické kultúry
[September 2002 -- 2ss//76K -- in **SLOVAK**]

Politickú postmodernu na západe už nemožno natoľko charakterizovať delením na pravicu a ľavicu. Viac informácií poskytuje rozlišovanie politických orientácií odvodených z dvoch legálnych tradícií, ktorých jadrami sú *právo všeobecné* (spoločenské, ius commune) a *právo občianske* (civilné, ius civile). Pritom anglo-americká tradícia sa viac prikláňa k prvej, kontinentálne európska viac k druhej. Toto ale nemožno vidieť ako čierno-biele delenie, skôr ako dva komplementárne prístupy k tej istej politicko-právnej filozófii.

Central Europe

Viera na Slovensku a v západnej Európe
[September 2003 -- 2ss/180K -- in **SLOVAK**]

Zo spoločenského, ekonomického a politického hľadiska je Slovensko ešte stále na tom horšie ako západná Európa, čo sa však týka náboženského života - obzvlášť katolíckeho - sú tí na Slovensku na tom oveľa lepšie ako na Západe a tu sa má zasa západná Európa veľa čo učiť. Čo Slovensku ešte chýba je niečo ako psychologicko-vedecký pancier, intelektuálne dospenie ich viery ako svetský prostriedok vo zmysle

"človeče pomôž si aj Pán Boh ti pomôže", aby nedopadli tak ako zapoadoeurópski kresťania až budú prechádzať (ak už neprechádzajú) podobným krízovým obdobím, keď jedni stratia vieru a iní ju prežívajú v emocionálne zdeformovaných, od rozumu odtrhnutých, sektárskych prejavoch.

Religion

"Matematické" myšlienky o filozófii a kresťanstve
[September 2004 -- 2ss/100K -- in **SLOVAK**]

1. Matematické kvalifikácie sú dnes potrebné pre filozofické syntézy (filozofické 'teórie všetkého'), ktoré sú bez *metafyziky* a *modernej filozófie prírodných vied* nemysliteľné. Tu ide, pravda, o kvalifikácie vo zmysle *hĺbkového chápania* základných pojmov a vzťahov, a nie vo zmysle *manipulatívneho* ovládania a aplikovania ako u inžiniera.

2. Kresťanstvo sa musí snažiť príliš neoddialiť od nadšenia a zápalu prvých kresťanov, ale tiež nesmie pridlho stáť stranou od súčasného vývoja, vyčkávajúc opatrne ktoré z ideových novôt sa ukážu trvalým prínosom a ktoré iba bláznivou prechodnou módou.

3. Ako pre dieťa je rodič exkluzívnou autoritou a keď dospeje tak už iba privilegovanou autoritou, platí to vari podobne aj pre vzťah katolíka k učiteľskému úradu Cirkvi. Morálne dilemy spočívajú v často neľahkom napätí medzi príkazom cirkevnej autority a hlasom svedomia, ktoré vychádza z partikulárnosti danej situácie. Hlas môjho svedomia mi vo výnimočných prípadoch môže radiť obísť príkaz z autority, *neoprávňuje ma to ale k tomu, aby som to isté radil inému* už aj preto nie, lebo ja sa nemôžem bezo zbytku vžiť do mimoriadnosti jeho situácie. Preto viac sa proti katolíckej morálke prehrešuje ten, kto proti cirkevnej autorite *agituje*, ako ten, kto cirkevný príkaz v danej, pre neho ťažkej, situácii *poruší*.

Pastieri a mudrci
[December 2003 -- 1ss/104K -- in **SLOVAK**]
Vianočná úvaha z roku 1986:

Pred Slovom, ktoré telom sa stalo, kľačali — ako viac-menej i dnes — predovšetkým jednoduchí ľudia, ktorým zvesť oznámil priamo anjel Boží a potom — s istým časovým odstupom — ľudia učení, ktorí vedia "čítať znamenia". Vtedy tým znamením bola hviezda na nebi, dnes tie znamenia vieme vidieť v prírode, v dejinách ľudstva alebo v tom, čím sa zaoberá psychológia. Kto si nevie takto pokľaknúť — a o nich Písmo sväté aj mlčí — sú a boli ľudia príliš rozumove založení na to "aby počuli hlas anjela", ale súčasne aj príliš pohodlní, cynickí a pragmaticky založení. Preto ani "zbytočne nefilozofujú" nad zmyslom života.

Philosophy

Politický, kultúrny a abstraktný konzervatizmus
[Marec 2004 -- 4ss/136K -- in **SLOVAK**]

Zhody a rozdiely medzi dvoma konzervatívnymi politickými filozófiami: britskou (*Michael Oakeshot)* a americkou *(Leo Strauss)*. Americký konzervatizmus tradičný a novokonzervativci (neocons). Myšlienkový konzervatizmus abstraktný ako životná filozófia pozostáva z (i) *princípu* zachovania kontinuity skrze pojítko či pojítka na abstraktnej, vyššej úrovni, aj keď vonkajší, viditeľný prechod zo starého na nové sa môže zdať veľmi revolučný; (ii) *postoja* rešpektu k starému, aj tých jeho prejavov a zložiek, ktoré po dobrom uvážení treba považovať za vývojom prekonané, lebo aj tie boli resp. sú potrebné pre zrod nového. Inšpirácie z filozófie prírodných vied (fyziky).

Tri platformy na ktorých jednotlivec kontaktuje vonkajší svet
[June 2003 -- 2ss/132K -- in **SLOVAK**]

Pokus o teoretické rozvinutie a rôzne aplikácie životnej filozófie môjho otca. Ide tu o platformy, sféry či zorné uhly: estetický, racionálny a morálny, odpovedajúce aristelovským normám krásy, pravdy a dobra, ktorými reaguje mysliaci jednotlivec na vonkajší svet: zážitok, poznanie a konanie. Tu, pravda, zážitok má dimenziu estetickú, poznanie racionálnu a konanie morálnu. Aj keď nemusí ísť o takúto striknú hierarchiu, predsa len možno pozorovať toto odstupňovanie na 'ontogenickej' aj na 'phylogenickej úrovni': vo vývoji jednotlivca od raného detstva, aj vo vývoji ľudstva ako takého.

Avery Dulles a John Polkinghorne
[December 2002 -- 2ss/148K -- in **SLOVAK**]

Stručné profily dvoch významných mysliteľov na rozhraní prírodovedy a teológie. Prvý je na svoj vek neobvykle moderný, pritom ale Rímu lojálny, katolícky teológ (s matematickými kvalifikáciami) kardinál *Avery Dulles*. Stručný výklad jeho postkritickej teológie. Druhý je teoretický fyzik (kvantová fyzika), teológ a anglikánsky kňaz *John Polkinghorn*. Stručný výklad jeho prírodovednej interpretáciae "božskej kenosis", ktorá dovoľuje svetu, aby sa "sám tvoril".

Dva svetonázory
[September-December 2002 -- 6ss/168K -- in **SLOVAK**]

Svetonázor kresťanský a svetonázor vedecký, oboje chápané v najširšom slova zmysle, nestoja proti sebe, ale môžu byť u veriaceho v rôznom vzájomnom vzťahu. V tomto zmysle rozoznávam tri druhy kresťanského svetonázoru:

(i) **naivný**, kde osobná interpretácia viery ignoruje najnovšie výdobytky (prírodo-)vedy, berie napríklad bibliu doslova; vedecká zložka takéhoto svetnázoru je veľmi chudobná.

(ii) **otvorený**, kde veriaci berie svoju vieru a poznatky vedy ako dve spolu temer nesúvisiace pohľady na svet; takýto dvojkoľajný či rozpoltený svetonázor intelektuálne ochudobňuje jednu i druhú zložku.

(iii) **integrálny**, kde veriaci aktívne čerpá z najnovších poznatkov vedy (príjímaných aj ateistami) aby intelektuálne interpretoval svoju vieru a aktívne čerpá zo svojej viery, aby "oduševnil" mŕtve poznatky, ktoré mu skytá moderná prírodoveda.

Science and Religion

Hans Küng o viere a prírodných vedách
[December 2005 -- 3ss/144K -- in **SLOVAK**]

Recenzia knihy 'Začiatok všetkého: Prírodoveda a náboženstvo' (*Der Anfang aller Dinge: Naturwissenschaft und Religion)*. Zaujímavá apológia viery od teologického a filozofického znalca, ktorá je myslím na správnej úrovni pre vzdelaného neteológa a neprírodovedca, obzvlášť ak nemá chuť či čas na Küngovo veľdielo *Existiert Gott*?: ani príliš banalizujúceho kazateľstva ako u niektorých prác tohoto druhu, ani prílišne abstrakné teologické konštrukcie.

Niektoré "teórie všetkého" z kresťanského hľadiska
[September 2004 -- 8ss/248K -- in **SLOVAK**]

Ide tu o viac ako o púhu fyzikálnu teóriu vo zmysle Stephen Hawkinga. V práci sa komentujú z kresťanskej perspektívy práce E. O. Wilsona, David Deutscha, Max Tegmarka, Ken Wilbera a predovšetkým James Gardnerova kniha *Selfish Biocosm Hypothesis*. Garner pojem Boha a priori nezamieta, ale ho zabudoval do svojich naturalistických (biologických) špekulácií, podobne ako to pred ním urobili mnohí s kresťanskou morálkou: Z desatora vynechali transcendentného, osobného Boha, prevzali však jeho podstatnú časť a "zavesili" na ňu všelijaké princípy ako "ľudské práva", "sociálna spravodlivosť" atď. Gardner, robí niečo podobné, pravda nie na etickej ale na ontologickej úrovni.

Vedomie a seba-uvedomenie: kresťanská prespektíva.
[Marec-Jún 2004 -- 6ss/224K -- in **SLOVAK**]

Zamyslenie nad ľudským seba-uvedomením, teda tým čo sa klasicky označuje ako duša, v rámci pokusu o kresťanskú interpretáciu úvodnej analýzy problému, ktorú podáva *Roger Penrose* vo svojich troch knihách venovaných tejto téme, konkrétne v knihe 'Tiene mysle: pátranie po chýbajúcej vede o seba-uvedomení' *(Shadows of Mind: A Search for the missing Science of Consciousness*).

Dva neúplné pohľady na Boha (kresťanov)
[Marec 2004 -- 3ss/116K -- in **SLOVAK**]

Ide tu o pohľady matematického fyzika *Paul Daviesa* prezentované napríklad v knihe *The Mind of God* (Božia myseľ) a ex-mníšky, literárnej teoretičky a "náboženskej komentátorky" *Karen Arnstrong* v jej knihe *A History of God: The 4000-Year Quest of Judaism, Christianity and Islam* (Dejiny Boha: 4000 ročné pátranie judaizmu, kresťanstva a islamu).

"Science Wars"—polemiky o zmysel prírodných vied
[September 2003 -- 4ss/164K -- in **SLOVAK**]

C. P. Snow vo svojej dnes už klasickej prednáške z roku 1959 hovoril o vzájomnej neinformovanosti odborníkov v prírodných vedách na jednej strane, a vzdelancov, odborníkov v humanitných vedách na strane druhej. Kritizoval hlavne asymetriu tohoto vzťahu: neznalosť základných faktov a pojmov z fyziky a matematiky u humanitných vzdelancov. O žiadnu "vojnu" medzi týmito dvomi "kultúrami" však v jeho časoch nešlo a ani nemohlo ísť. K tomu dochádza až oveľa neskôr, keď na akademický obzor vstupujú nové odbory nazývané *culture studies, science studies*, ktorých filozofickou základňou a inšpiráciou je postmodernizmus v podaní predovšetkým francúzskych mysliteľov ako *Jacques Derrida*, *Jean-Franćois Lyotard*, *Michel Foucault*, ku ktorým sa radí aj Američan *Richard Rorty*. Prírodovedci - veriaci aj neveriaci - sa otvorene postavili na obranu vlastne až po Sokalovom husárskom kúsku (*Sokal hoax*). Rozdiel mezdi metodologickým a kognitívnym relativizmom: prvý je prijateľný, druhý nemá miesto vo filozófii prírodných vied. Je prechod od nevery v Boha k nevere v objektívnu realitu — resp. od teistického agnosticizmu k agnosticizmu ontologickému — akousi historicky-psychologickou nevyhnutnosťou?

Duša a posmrtný život

[September 2003 -- 4ss/208K -- in **SLOVAK**]

Vychádzam z dvoch modelov: (i) **dualistický**, kde duša je chápaná ako čistý duch, teda substancia nielen neviditeľná, ale aj nehmotná, obývajúca naše hmotné telo a po smrti schopná samostatnej existencie bez tela. (ii) **vedecký**, kde duša je chápaná ako čistá forma, ktorá sama nie je žiadnou substanciou, ale formuje naše vedomie, dnes by sme povedali *software* (pričom telo je, samozrejme, ten *hardware* oživovaný softwareom). Takáto duša nie je schopná samostatnej existencie, podobne ako počítačový program nie je k ničomu ak nieto počítača, na ktorom ho možno realizovať. V tomto ponímaní posmrtný život neznamená život holej duše poletujúcej niekde v nehmotnom prázdne, ale vzkriesenie, to jest znovu-realizácia "programu" ktorý predstavuje moje "ja" na inom "počítači", teda novom "oslávenom tele", keď toto moje pozemské a nedokonalé telo už nebude k dispozícii. Tradične kresťanské učenie možno interpretovať nielen z pozície prvého, ale aj z pozície druhého modelu.

Zle pochopená biblia

[June 2003 -- 2ss/152K -- in **SLOVAK**]

Polemika s článkom v DER SPIEGEL, ktorý najnovšie výsledky vykopávok vo Svätej zemi komentuje slovami "Rozprávky a monumentálna kamufláž - tak sa nám javí medzitým slovo Božie. Tam kde bádatelia predpokladali historické faktá nachádzajú iba politickú propagandu. Je stále jasnejšie, že slovo Božie, "kniha kníh" je plná podfukov." Nuž autor si tu pletie pojem Boha ako súčasť objektívnej reality (aby som použil marxistickú terminológiu), ako *objekt* poznania na jednej strane, s historicko-kultúrnymi *nositeľmi*, skrze ktoré sa tento pojem dostal do vedomia ľudstva, na strane druhej.

Post scriptum (podľa *All Things Catholic* z 1. decembra 2006, autor zasa *John L. Allen, Jr.*)

Niektorí komentátori majú problém so zmierením dvoch prvkov pápežovho posolstva v Turecku. Na jednej strane Benedikt nevynechal žiadnu príležitosť vyjadriť úctu, rešpekt a bratstvo s moslimami, na druhej sa aj stále vracal k téme obrany európskych kresťanských tradícií a hodnôt, obzvlášť v *Spoločnej deklarácii* s Bartolomejom I. Podľa niektorých komentátorov ide tu o protirečivosť.

Aby sme preto pochopili prečo si tieto dve pozície — bratstvo s moslimami a zachovanie kresťanskej identity Európy — neprotirečia, apoň vo zmysle ako ho chápe pápež, musíme si ujasniť, čo si on predstavuje pod "kresťanskou tradíciou". Nehovorí o návrate k systému dominovanému kresťanstvom (*Christendom*) kde by sa vymazal rozdiel medzi Cikvou a štátom, medzi cirkevným a občianskym právom. Pri stretnutí s talianskym prezidentom roku 2005 pápež vyjadril svoju podporu pre "zdravú sekularitu štátu". Nie je teda za akúsi kresťanskú verziu *šarie* (moslimský legálny systém), ktoré by zabudovalo cirkevné právo do občianskeho. Ani si nepredstavuje, že by moslimi alebo iné náboženské menšiny mali byť druhotriednymi občanmi. Vždy podporoval náboženskú slobodu moslimov v Európe; bol napríklad proti zákonu z roku 2004 zakazujúcemu moslimským učiteľkám v Baden-Würtembergu nosiť šatku.

Kresťanskú tradícii chápe Benedikt na doch úrovniach.

Za prvé, chce aby Európa bola kultúrne formovaná svojím kresťanským dedičstvom na rozdiel od foriem sekularizmu, ktorý bráni otvorene k viere sa hlásiacim zastávať verejné funkcie (ako v prípade *Buttiglioneho*, ktorý sa pre svoje katolícke morálne presvedčenie nemohol stať Komisárom spravodlivosti v EU).

Za druhé, chce brániť tradičné morálne hodnoty spojené s kresťanským učením, ako rodina, ľudský život, sociálna spravodlivosť a mier.

Keď teda hovorí o kresťanskej tradícii Európy, má na mysli ako negatívnu alternatívu nie islam, ale napríklad socialistickú Zapaterovu vládu vo Španielsku. Vskutku, ešte ako kardinál Ratzinger, raz povedal, že to čo najviac znepokojuje moslimov nie sú kresťanské korene Európy, ale západniari, ktorí sú negatívne naladení proti každému náboženstvu. Samozrejme nechce, aby sa islam stal dominantným v Európe a tešil by sa keby sa kresťanstvu vrátilo aj jeho misionárske nadšenie.

Možem teda ukončiť komentár k pápežovej návšteve v Turecku John Allenovou interpretáciou, s ktorou som ho začal: Benedikt XVI. nechce "zrážku civilizácií", ale "zrážku" medzi vierou a neverou. Či to takto chcú či môžu vidieť aj moslimi, to je už iná otázka.

Kolínske listy vám budú zasielané vo forme PDF na vašu e-mail adresu, ak sa prihlásite na **gvirsik@t-online.de**. [Tlačené verzie sú k dispozícii iba výnimočne (starším?) záujemcom, ktorí nemajú prístup k internetu.] Môžete si ich tiež stiahnuť z **http://www.gvirsik.de/** kde sú aj iné moje články a úvahy v angličtine a slovenčine.

George Virsik